

Fra: Erling Urheim <erling.urheim@gmail.com>

Dato: 19:43 21. april 2013

Emne: Plassering av l vavu ved Svartvatnet

Til:

Til grunneierne i området rundt Svartvatnet i Hamarøy

Jeg ønsker   få plassert en l vavu i prosjektet Vandring i samisk landskap 2013 for kortere tid en plass ved Svartvatnet. Antall turer opp til l vvuen vet vi ikke og er avhengig av interessen. Prosjekteier er Mental Helse Nordland og deltakere på turene vil være fra lokallaget Tysfjord-Hamarøy og brukere fav kommunens helsetjenester i begge kommunene. Antall deltakere vil være på turene vil være mellom 4 og 10 og jeg satser på relativt små grupper.

Jeg ønsker   finne en løsning på toalettbesøk slik at det ikke blir til sjenanse for noen. Jeg vil også få kjørt opp ved til brensel.

Jeg ser for meg at l vvuen plasseres først i nedre del av Svartvatnet siden det skal være enkelt for deltakerne   komme seg opp. Vi har reinskinn og utstyr til matlaging (kjeler, kasseroller) som vi har behov for   få lagret. **Er det mulig   lagre i det lille naustet som er der?**

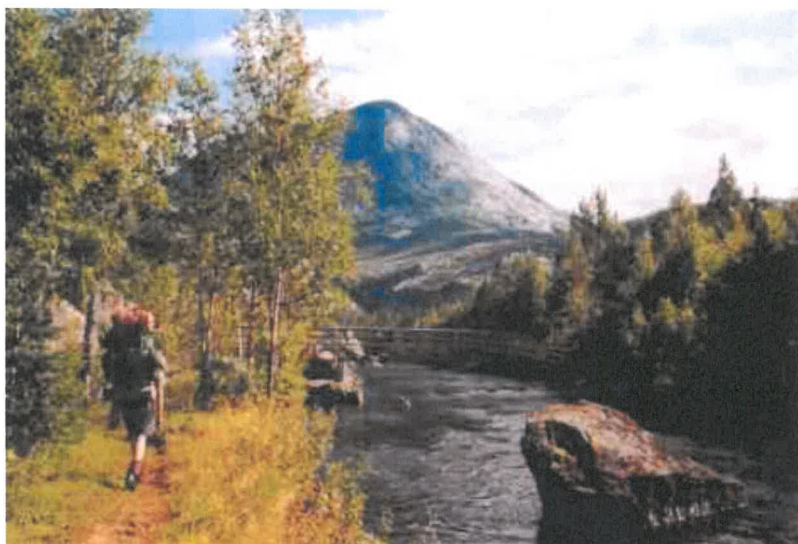
Når det gjelder bruk av vårt felles utstyr tilbyr vi grunneierne   låne dette.

Hvordan ser dere på det og hva skal vi gjøre for at man tar hensyn til naturen?

Mental Helse

Prosjekt

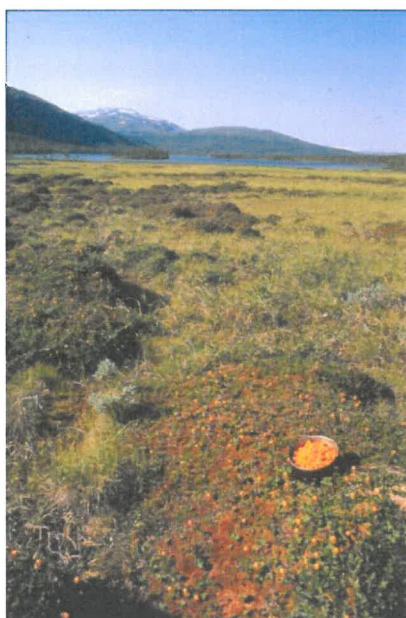
”Vandringer i samisk landskap 2013.”



Vuodnabáhta Divtasvuonan – Hellemobotn i Tysfjord



Suojnne – sennegress



Rávdda med moltebærmyr

Innhold

1.0	Bakgrunn	3
2.0	Målsetting.....	3
3.0	Målgrupper.....	3
4.0	Beskrivelse av gjennomføring	4
4.1	Tidsplan	4
5.0	Brukermedvirkning.....	4
6.0	Hvilke forutsetninger man har for å lykkes med gjennomføringen?	5
6.1	Helsefaglig kompetanse	5
7.0	Hvilken verdi prosjektet har for målgruppen og eventuell samfunnsmessig verdi.	5
8.0	Overføringsverdien som ligger i prosjektet.....	6
9.0	Resultater man forventer å oppnå og en vurdering av disse.	6
9.1	Prosjektet forventes å vare ut over prosjektperioden støttet av ExtraStiftelsen ved at:	6
10.0	Hvordan resultatene og erfaringene er tenkt formidlet.	6
11.0	Ressursgrunnlaget i Oarjjevuodna /Hellmofjorden.....	6
12.0	Naturen.....	7
13.0	Innhold i oppleggene.....	7
14.0	Beskrivelse av vandringene	8
14.1	Vandring fra Musken	8
14.2	Vandringer fra Hellmobotn	8
14.3	Grenseområdet inn i Sverige	9

1.0 Bakgrunn

Helsetilbudene til den samiske befolkningen er under utvikling. Dette prosjektet tar sikte på å utvikle forebyggende tiltak gjennom vandringer i samisk landskap. Tradisjonell samisk språk, kultur er viktige verdier å bygge tiltaket på. Det er svært positivt at den offisielle fornorskningen er avsluttet, og at samfunnet legger til rette for en samisk revitalisering. Penger blir gitt til mange formål, og samene er mer akseptert og synlig i dag. Men senskadene av fornorskningen hos den samiske befolkningen forsvinner ikke automatisk ved at fornorskningen er slutt og at det bevilges penger til samiske formål og undervises i samisk språk og kultur. De største skadene hos samer er dårlig selvoppfatning, dvs dårlig selvtillit, lav selvfølelse og lite selvanerkjennelse. Som igjen gir lav livskvalitet, fordommer mot det majoritetssamfunnet og etniske nordmenn, unaturlige relasjoner til andre og ofte en livslang helbredelsesprosess. Storsamfunnet kan ikke vedta endringer på dette området, det må gjøres av enkeltpersoner, familier, lokalsamfunn, gjerne i samarbeid med samfunnet rundt.

Det må utvikles tilbud for samer der man får en positiv opplevelse av det samiske, der det samiske blir anerkjent og der det kan gi en direkte helse- og livskvalitetsgevinst.

Opplegg i naturen kan være et meget godt alternativ. Mange samer har en grunnleggende kompetanse og erfaring fra bruk i naturen, fra fiske, jakt, fangst, moltebærplukking og vandringer. Mange forbinder dette livet med slit, fattigdom og tradisjonelt samisk liv, som modernisering og fornorskning nedgraderte, og som resulterte i at mange sluttet med dette livet, flyttet bort fra grisgrendte strøk, tok utdanning og jobber i urbane strøk, og prøvde på den måten å bli lykkelig og tilfreds. For mange har det blitt en barriere mot å komme seg ut, til fjells, og drive med aktiviteter på tradisjonelt vis.

2.0 Målsetting

Å styrke den fysiske helsen med vandringer i samisk landskap.

Å styrke livskvaliteten og selvfølelsen gjennom å bli kjent med samiske verdier knyttet til naturkunnskap og tradisjonskunnskap i naturen.

Å gi deltakerne mulighet til å finne sine røtter gjennom fortellinger og historier om de samiske områdene.

3.0 Målgrupper

Mennesker med psykiske helseproblemer og funksjonsnedsettelse.

Gruppene deles inn i disse aldersgruppene og prioriteres etter påmelding.

Aldersblanding er også aktuelt og vanlig i samisk samfunn.

- a) Familier med barn i skolealder
- b) Ungdom fra 13-16 år
- c) Ungdom fra 16-22 år
- d) Unge voksne fra 20-35 år
- e) Voksne fra 30-60 år
- f) Eldre fra 60 år og oppover

4.0 Beskrivelse av gjennomføring

I mars 2013 starter detaljplanleggingen av vandringene. Styringsgruppen fra Mental Helse og Tysfjord kommune har møte om rammene for prosjektet etter det budsjettet som er bevilget penger til. Detaljplanleggingen vil bli delegert til prosjektleder som rapporterer til styringsgruppen.

I løpet av høsten 2012 har lokallaget planlagt å sette i gang egentrening i sine nærområder i Hamarøy og Tysfjord. Å være noenlunde godt trent er en fordel, hvis ikke deltakerne har kommet i gang må vi sette av egne treningsopphold i Musken. I løpet av våren 2012 arrangerer lokallaget førstehjelpskurs for tradisjonsbærerne og deltakerne. Det vil bli lagt vekt på brann, kutt og sårskader. Ved akutte situasjoner tilkalles legebåt eller ambulanshelikopter. Som sikkerhet til fjells der det ikke er mobildekning har vi med oss satellitt-telefonen som har dekning overalt. Alle ledere må være lokalkjente også for å unngå farlige områder og sikkerhet for deltakerne er pri 1. Prosjektleder utarbeider informasjon om førstehjelp og sikkerhet. Det utarbeides en felles forståelse på hvordan lederne/tradisjonsbærerne jobber med trivsel, samhold, innhold og organisering. Hver vandring har en turleder som kan være andre enn prosjektleder og tradisjonsbærer. Det arrangeres 5-6 vandringer i året som varer 2-3 dager, små grupper på 4- 6 deltakere være passende. Teamet på de korte turene bemannes med 1 tradisjonsbærer, den lange vandringen med 2 tradisjonsbærere.

Den lange vandringen vil være selve drømmeturen, én ukes tur fra Hellemobotn til Vaisaluokta i Sverige eller motsatt vei. 7-10 deltakere være passende. Prosjektet bemanner turen etter antall deltakere og krav til sikkerhet.

Tysfjord og ev andre kommuner med samiske bruker med tilknytning til dette området bemanner turene etter behov med nødvendig helsepersonell.

4.1 Tidsplan

Mental Helse Tysfjord-Hamarøy setter i gang egentrening i deltakernes nærområder i Hamarøy og Tysfjord. Dette og førstehjelpskurs vil foregå i perioden mars-juni med egne midler.

Etter ev. utbetaling i januar 2013 vil planleggingen starter i februar 2013.

2013	Feb-mai	juni	juli	aug	sept	Nov-des
Planlegging	x					
Oppstart		x				
2- 3 dager			xxx	x(x)	(x)	
7 dager				x		
Sluttrapport						x

5.0 Brukermedvirkning

Prosjektet oppretter en styringsgruppe bestående av prosjektleder, én fra Tysfjord kommune og én brukerrepresentant fra Mental Helse. Brukernes behov vil være

sterkt avgjørende på vandringene og det er viktig med kollektive beslutninger for å bygge opp samhold og trivsel som igjen styrker den enkeltes helse.

6.0 Hvilke forutsetninger man har for å lykkes med gjennomføringen?

Alle som skal jobbe med prosjektet har generell kompetanse og noen har formell utdanning i lulesamisk språk og litteratur, og kompetanse i lulesamisk livsberging og samfunnsliv. Alle har vokst opp med det samiske livet ved fjorden og på fjellet. Andre har i tillegg spesiell kompetanse i samisk mat, duodje, naturterapi, rosentterapi, familiekonstellasjoner, kostveiledning, helsekunnskap og folkemedisin.

Yngre og eldre tradisjonsbærere er villig til å være med i prosjektet. Alle vet mye om det å berge seg i naturen, har spisskompetanse i samisk mat og duodje og mange har jobbet som lærere.

Erfaringer fra gjennomføring av giellabiesse / språkreir er nyttig og tilgjengelig i prosjektet.

Helsepersonell fra Divtasvuona suohkan – Tysfjord kommune er villig til å være med i prosjektet fordi folkehelsearbeid, rehabilitering er en del av kommunens virksomhet.

Vi har rike musikktradisjoner og de fleste synger de samiske sangene våre. De treffer hjertene til mennesker sangene rundt et bål er det god terapi.

Tidligere Måsske skåvllå/ Musken skole står tom og kan leies. Andre lokaler finnes å få leid.

6.1 Helsefaglig kompetanse

Prosjektet knytter til seg helsepersonell fortrinnsvis med samisk språk- og kulturkompetanse fra Divtasvuona Suohkan / Tysfjord kommune og andre arbeidsgivere. Prosjektet er ikke en del av kommunens helsetjenester, men legger opp til nært samarbeid.

SANKS (Samisk Nasjonalt Kompetansesenter for Psykisk Helse) bidrar med veiledning av helsepersonell i Tysfjord kommune på generell basis.

VHSS bidrar med rådgiving til kommunene særlig knyttet til områdene rehabilitering, habilitering og mennesker med funksjonsnedsettelse.

7.0 Hvilken verdi prosjektet har for målgruppen og eventuell samfunnsmessig verdi?

Vi vil gi befolkningen i samisk-norske områder et nytt tilbud, der de kan gjenoppdage gleden og nytten av naturen. Og samtidig gi muligheten til å redefinere det samiske til noe positivt og verdifullt. På den måten kan en selv bidra til økt livskvalitet og et positivt syn på det samiske, som igjen kan spres til etterkommere, familie, slekt og omgivelser forøvrig. Andre etater bør kunne kobles inn etter hvert, slik at de som ønsker det kan få utdanning, jobb og andre tilbud der det behøves. Det bør også

skapes et forum der slike spørsmål tas opp og der hver enkelt kan fortelle sin historie, og få anerkjennelse for det. Slik kan en revitalisering på det personlige plan skapes, og personlige og samfunnsmessige omkostninger reduseres.

8.0 Overføringsverdien som ligger i prosjektet.

Tysfjord kommune tar med vandringer i fjellet som en del av folkehelsearbeidet og rehabiliteringen.

Idéene kan brukes i andre områder der det finnes samiske landskap og samisk-norsk befolkning.

9.0 Resultater man forventer å oppnå og en vurdering av disse.

Bedre fysisk form, bedret helse og styrket selvfølelse og identitet for samer.. Det vil bli foretatt en vurdering av behovet for økonomi knyttet til arrangering av fjellturer.

9.1 Prosjektet forventes å vare ut over prosjektperioden støttet av ExtraStiftelsen ved at:

Divtasvuona Suohkan – Tysfjord kommune vurderer å søke om midler fra Helsedirektoratet til å gjenta hovedinnholdet i dette prosjektet i 2014 i egen regi.

10.0 Hvordan resultatene og erfaringene er tenkt formidlet.

Det lages en prosjektrapport som blir offentliggjort i Tysfjord kommune og Valnesfjord Helseportssenter. Vi inviterer NRK Sápmi, Avis Nord-Salten, Fremover og Avis Nordland til å dekke vandringene.

11.0 Ressursgrunnlaget i Oarjjevuodna /Hellmofjorden.



Ressursgrunnetts område kan beskrives på følgende måte: Hele *Oarjjevuodna* / på norsk: *Hellmofjorden* inklusiv bygda *Måsske* . Folk bodde og livnærte seg i en allsidig næringskombinasjon, som fiskerbønder med jakt, fangst, skogsdrift, utmarksnæringer, delvis reindrift/sytingsrein og samhandel med Sverige, hvor mange hadde slekt. Lulesamisk område er som kjent både på norsk og svensk side. Man berget seg så godt man kunne, kombinerte ulike næringer og samhandlet med andre. Lenge laget man alt selv, gammer og lavvoer, klær, skotøy, bruksgjenstander, verktøy, båter og det man trengte.

Livet og samfunnet var organisert som *sijddasystem*, en kollektiv samfunnsmodell i et bestemt territorium, som besto av et område med tilgang til havet, et vassdrag, trevirke, område for gammer, og til utmarksressurser.

Det grenset som regel til en nabosijdda med samme organisering. Det var som regel god kontakt og samarbeid mellom de ulike sijddaene, med en utstrakt respekt for hverandre. I tillegg har lulesamene egne tradisjoner og særtrekk, innen språk, samisk mat, duodje, koffer, skotøy, salmer og sanger, forhold til naturen, forbindelse til svensk lappmark, og et mangfold skikker og normer, blant annet når det gjelder livsfaser, overgangsriter, frieri, giftermål, husholderi, mytologi, tro, overnaturlige fenomener, skrømt, benyttelse av naturen, livet i gamle og lavvo, muntlig tradisjon og folkemedisin. Dette livet ga folk en meget allsidig kompetanse på alle livets områder, og det ga en inngående kjennskap til naturområdene og hvilke ressurser man kunne høste av, og når, i en utstrakt, kollektiv samarbeidsform.

12.0 Naturen



Naturen i *Oarjjevuodna* / *Hellmofjorden*, i likhet med naturen forøvrig i Tysfjord er vill og vakker (man må jo skryte litt), med fjord, høye fjell, bygder, stier, vann, elver, skog, fisk, dyr, fugler og annet. Like ved *Måsske* / *Musken* finnes en av Nord-Europas lengste gjennomgangsgrotte, *Råggejavrrerájgge*, over 600 m, og i *Vuodnabáhta* / *Hellmobotn* finnes en av Europas største canyoner i sitt slag. Der er også Norge på sitt smaleste med 6.2 km til svenskegrensen.

13.0 Innhold i oppleggene

Prosjektet skal bygge på kunnskaper i lulesamisk språk gjennom aktiviteter og bruke språket i naturlige situasjoner. Man bor og lever i et tradisjonelt samisk samfunn både ned ved fjorden og i fjellet. Prosjektet skal gi en viss innsikt i tradisjonell samisk kultur og samfunnsliv, man får delta i en tradisjonell sijdda (hjem), lære å lage mat, synge samiske sanger, og lytte til muntlig tradisjon, dvs. historier fra området som er overlevert fra generasjon til generasjon

gjennom tidene. Oppholdet organiseres etter sijddamodellen, der man lærer en kollektiv måte å leve og tenke på, og man får ansvar både for helheten og for enkelting, som å få tak i ved, lage mat, holde orden m.m. Om kveldene kan man sitte rundt bålet, fortelle historier eller bare nyte stillheten og samholdet i gruppen.

Vi høster det som er naturlig i fjorden når det er sesong, det kan være havets goder eller annet kjøtt. Vi koker kaffe/te, lager gáhkko - en samisk «klappakake» stekt på bål og tørket reinkjøtt. Vi håper også å få tørket og røyket kjøtt og fisk. En sentral del av oppholdet i Musken er å være en del av det tradisjonelle livet i en sijdda med bål, sanger og gode historier.

14.0 Beskrivelse av vandringer

14.1 Vandring fra Musken

Turen går innover med en eldre skøyte til Musken. Ombord finnes muligheter for fiske enten med stang, dorg eller pilk. Alternativt tar vi hurtigbåten eller leier Johansens skyssbåter. Fra den nedlagte Musken skole som vi har som base kan vi ta dagsturer for de som ikke er så godt trent

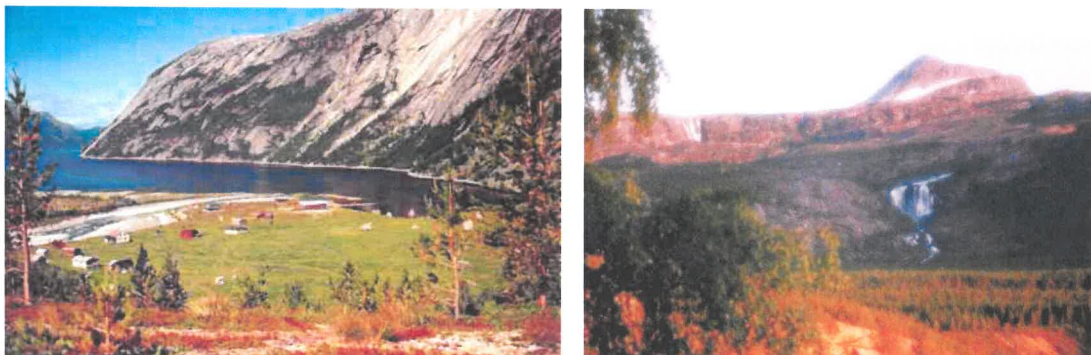
Deretter kan man vandr fra Musken til Strinda og videre til Drag med buss eller bil. Denne turen tar normalt én dag, Men man bør legge inn to overnattinger på turen. Fiskestang må være med.



Her finnes mange muligheter til dagsturer og opp til fjellvann med fisk.

14.2 Vandringer fra Hellmobotn

Turen går videre til Hellmobotn med fiskeskøyte eller den restaurerte lensmannsbåten og får mulighet til å fiske egen fisk; uer, torsk, sei og kanskje vi får kveite? Vi stopper og ser på Nord-Europas lengste kalksteinsgrotte og opplever skarvens rike. Videre nærmer vi oss Nordbukt som var sentral under losingen av flyktninger under 2. verdenskrig. Vi passerer det berømte 6-tallet som står skrevet i berget med et sagn om at skaperen skapte Hellmofjorden

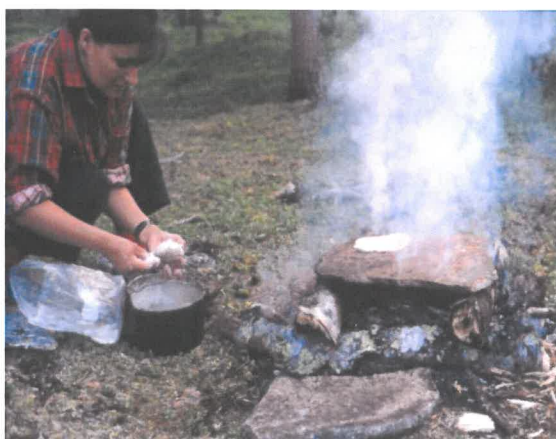


14.3 Grenseområdet inn i Sverige

Det planlegges en vandring på slutten av sommeren innover områder i Sverige som den samiske befolkningen på begge siden av grensen har hatt sitt liv i mange generasjoner. Vi vandrer i områder der vi er meget godt kjent og der vi har tilhørighet. Vi bor i en tradisjonell gamme i Biehtselápptá og Nuortakrágge. Vi bør også ha med oss telt / lett låvdagoate (lávvu) hvis vi er mange. På forhånd er det plassert en større tradisjonell låvdagoahte der vi kan ha leir i mange dager.



På fjellet finnes rikelig med elver og vann der ørreten og røya holder til.



Å bo i en tradisjonell sijdda med bål og gáhkko bakt på stein hører naturlig med.



Høsting av naturens ressurser er en av hovedverdiene i prosjektet.



Bildet er fra Rávdda i nærheten av Vaisaluokta der turistbåten går fra og til. Turistbåten går i rute mellom Ritsem og Vaisaluokta, men man kan også leie privat skyss. Videre kan man reise fra Ritsem med buss eller bil videre til Gällivare og tilbake til Narvik og Norge. Rundturen fra Hellemobotn via Vaisaluokta – Ritsem er hovedturen som man trener til gjennom året.

Drag 01.06.2012

Erling Urheim